

A LELKIPÁSZTORI GONDOZÁS
ÉS A
GAZDASÁGI SZOCIÁLIS KÉRDÉS

IRTA

ÜRMÖSI JÓZSEF,
homoródszentpáli unitárius lelkész.

„Aki az ő kezét az ekeszarvára veti
és azokra néz, a mők háta mögött
vannak, egysem alkalmas az Isten-
nek országára.“ (Luk. 9/62.)



KAPHATÓ KÓKAY LAJOS BIZOMÁNYÁBAN BUDAPEST

IV., KAMMERMÁYER KÁROLY-U. 1.

ELŐSZÓ.

Non scholae, sed vitae discemus.“ Sokszor, nehéz verejtékezéssel, lefordított latin közmondások igazságaira nem egyszer gondolok vissza. A fenti közmondás most idéződik fel emlékemben, midőn az életnek, egy darab útját, bejártam. Nem állíthatom, hogy amit a közép- és szakiskolák tanítanak, az mind az életnek szólna. Ezek közül, sok mindennek, nem veszi hasznát az életben.

Uj úton és nyomokon haladok, midőn a kor- és mindennapi élet követelményei szerint, azt igyekezem, e kis dolgozatban, kimutatni, hogy a mai lelkésznek és általában az eljövendő lelkészeknek, többet tanítsunk, az életre előkészítő tudományokból és ismeretekből. Mit, hogyan és miért?

E kérdésekre lesz feladata, rövid tájékoztató feleletet adni, e dolgozatnak. Nagy tudományos külszint hiába igyekeznék adni, mert ez gyakorlati munka. Rendelkezésemre is csak azok a munkák állottak, melyeket, szerény anyagi helyzetemhez mértén áldozatokkal, beszerezhettem.

Vallom és hirdetem most is, hogy a lelkész-képzésnél, minden lehető el kell követni arra nézve,

hogy lehető legjobb és legalaposabb tudományos készültséggel lássák el a növendékeket és ők is láthassák el magukat; de, midőn az életbe kilépendők, az utolsó évben, a gyakorlati élet előismereteiről, bőv és részletes tájékozás nyújtandó számukra. Lelkipásztori gondozás irodalmának ismertetése mellett, e célt szolgálja, e dolgozat.



BEVEZETÉS.

Az evangéliumi kereszténység és a gazdasági szociális kérdés.

Szükségesnek tartom annak megvizsgálását, hogy a gazdasági szociális kérdés, kapcsolatba hozható-e az evangéliumi elvekkel illetve a lelkipásztori gondozással és a szociális kérdésnek melyik ága az főleg, melyet a lelkipásztori gondozással kapcsolatban, első helyen figyelembe vehetünk?

A *szociális kérdés* egész csomó olyan feladatnak gyűjtőve, a melyek megoldását az emberek társas együttélése követeli.

Ennélfogva a hányféle megnyilatkozása vagy alakulata volt és van a társas együttélésnek, annyiféle a szociális kérdés is. Azt is mondhatjuk általánosságban, hogy mióta az emberek társadalomban együtt élnek, minden kornak megvoltak a maga szociális kérdései. Így például a jobbágyfelszabadítás is szociális kérdés volt, stb.

Napjainkban, különösen az utolsó évtizedben, fokozottabb erővel, ugyszólván rohamosan, tört

előre e kérdés; úgy, hogy a kik ez időben léptünk ki az életbe, az életnek újabb és újabb követelményeivel találtuk szemben magunkat és a mely, hivatásunknál fogva, magával ragadott s ha a kor követelményei szerint való lelkipásztorok akartunk maradni, haladnunk is kellett vele.

Mi okozta a szociális kérdések tömegének, oly hirtelen előtérbe jutását? Röviden azt felelhetjük, hogy a *társadalom alsóbb osztályainak öntudatra ébredése és ébresztése, a kizsákmányolással és elnyomatással szemben.*

Ugy az ipar, mint a mezőgazdaság terén a 20-ik század találmányai és tanulmányai újabb és újabb vívmányokat hoztak létre.

De ez az óriási méretű haladás, nem vett szárnyaira minden társadalmi osztályt. Sőt némelyeket teljesen pusztulás elé állított vagy ha éppen ezt nem tette, de nagy mértékben megnehezítette a megélhetését.

Egyik oldalon villamvilágításban ragyogunk, a másik oldalon középkori rongyok lógnak alá. Egy pár társadalmi osztályunk, a 20-ik században van, a többi még a nyomor, tudatlanság, elmaradottság keserveit nyögi!

A vezető társadalmi osztályok, a tőkésék, hatalmas erejükkel, mindent megcsináltak, a mi saját kényelmük, biztatásuk szempontjából előnyös és szükséges, de ugyanakkor elfeledkeztek az alantabb levő osztályok teherbíró képességéről, vágyairól,

megélhetési szükségéről. Ezeket mintegy eszköznek tekintették. A tőketulajdonos (kapitalista) gyáriparos elnyomással fenyegeti egyfelől a kis ipart, másfelől meg mértéken felül használja ki munkásának munkaerejét, a tőkegyűjtésre. Az itt származó elmentétekből és törekvésekből fejlődött ki az *ipari szociális kérdés*. Ez megfelelő apostolai s főleg a helyes és ügyes összetartással szervezett *szociáldemokratizmus* segélyével halad előre. Újabb időben, különösen az utolsó évtizedben már a mezőgazdaságot is gyámsága alá akarta venni. Azonban a *mezőgazdasági szociális kérdés*-nek is akadtak önálló fejtegetői és szervezői, kik bár más és más nézőpontból, de azt igyekeznek bebizonyítani — mi könnyen is megy — hogy az ipari szervezet mintájára nem lehet a mezőgazdasági kérdést rá alkalmazni, mert ez utóbbi az alap, amelyen nemcsak az ipar, hanem az egész társadalom élete, fejlődése felépül, léte vagy nem léte függ!

Tekintve azt, hogy mezőgazdasági ország vagyunk és azt is, hogy lelkészeink 90% falun, földművelő, birtokos és munkás népek között él és teljesíti hivatását, elengedhetetlen kíváncsún tartom, hogy a mezőgazdasági szociális kérdés főbb irányával a jövő papok megismerkedjenek. E dolgozat célját is, leghasznosabb irányúnak úgy gondolom, ha ez főleg e kérdés ismertetésével foglalkozik. Annyival inkább, mert e kérdéssel kapcsolatban, a szociáliskérdésnek más és más alaku-

latai is, összeköttetésbe jönnek. Ugyanis faluhelyen, nem lehet határvonalat húzni a vezetők számára, hogy csak mezőgazdasági kérdéssel foglalkozzanak, hanem általában foglalkozniuk kell, a falu vagy a vidék társadalmi életének kérdéseivel.

A mezőgazdasági szociális kérdés tárgyalását megelőzően lássuk röviden, hogy ennek fejtegetése kapcsolatba hozható-e az evangéliumokkal és a lelkipásztori gondozással?

Számos író művében olvastam azon kérdés fejtegetését, hogy vajjon Jézus, korának szociális kérdéseibe beleavatkozott-e vagy nem? A társadalmat akarta-e reformálni vagy az egyént? E kérdés tárgyalásának, itt nem lévén tere, igen helyes megoldásnak találok azt a feleletet, mely azt mondja: „Mindenek előtt az embert akarta átalakítani, hogy a társadalmat átalakíthassa.“ Tehát az egyénen keresztül a társadalmat.

Az evangéliumok tanulmányozása arra a biztos meggyőződésre vezet, hogy Jézus a gazdasági foglalkozásnak, a földművelésnek, a pásztorságnak értékelője és becsülője volt. Az evangéliumoknak a mezőgazdasággal foglalkozó hasonlatai és példázatai, különösképpen, erről tesznek bizonyosságot.

Az az eljárása Jézusnak, hogy legszebb hasonlatait a mezőgazdasági foglalkozás köréből veszi, mutatja e munkáknak kiváló jelentőségét és fontosságát.

A *magvetőről* való példázata, nem élesen tün-

teti-e fel, hogy csak a jó minőségű és jól gondozott szántóföld hoz jó termést (Máté 13/1—23)?

A *magvető és konkolyról* szóló példázat, mily világosan jelzi, a vetőmag tisztaságának fontosságát. (Máté 13/24—30).

Vagy mily közvetlen szemléltetése a föld belsejében munkálkodó természetű erőnek, a *vetés fel-növéséről* való eme rövid kis példázat: „Ugy van az Isten országával, mint mikor valaki a földre veti a magot, azután fekszik és kel éjjel és nappal, a mag meg kihajt és felnő, *maga se tudja hogy? Mert magától terem a föld előbb szarát, azután kalászt, azután teljes szemet a kalászban.* Mikor aztán a szem engedi, hamarosan ráveti a sarlót, mert itt az aratás. (Márk 4/26—29).

Vagy kit ne hatna meg a hasonlat szépsége nagyszerűsége és igazsága, a mellyel ő azt a közvetlen benső életet és ragaszkodást rajzolja, amely volt és van ma is, a *pásztor és a nyája közt!*

A telhetetlen emberi elbizakodottságnak, mily alapos jellemzése az *oktalan gazdagról* való példázat. (Lukács 12/13—21).

Mily ügyes, a *sáfár-ról* való példázatban, javainknak, a jövő érdekében való helyes felhasználására szóló (Lukács 16/1—13.) intelem.

A *terméketlen fügefafa*, (Lukács 13/6—9.) a *szőlő munkások* (Máté 20/1—16.) stb. hasonlatai, mind azt bizonyítják, hogy alapos ismerője volt a mezőgazdasági munkák minden ágának, azokat

sokra értékelte, mert különben nem használta volna fel egy oly magasztos szép eszme megértetésére, mint „Isten országa“, „mennyország.“

Vajjon ez eszmének hátrányára vagy lekicsinylésére szolgál-e, ha az evangéliumi nyomdokokba lépünk? Sokan mondhatják erre, hogy a mester csak az *eszme érdekében* mondta a hasonlatokat, de ugyanakkor hangoztatta: „Az én országom nem e világból való.“ Helyes! De vajjon, mikor e hasonlatokat elmondotta, nem állott-e fenn két eshetőség? Egyik az, hogy magának a Jézusnak is az élettapasztalatból kellett megismernie, megtanulnia mindazt, a mit példázataiban a gazdasági életre vonatkozóan felhasznált; a másik az, hogy midőn ő ezeket elmondotta, — a lelki épülés mellett — ugyanakkor nem tanulhatott-e egyik vagy másik hallgatója a *reális gazdasági életre vonatkozólag is*? Hiszen a Jézus az eszme érdekében ugyancsak kiemelte tanításaiban, hogy *a jó föld hoz jó termést; a tiszta mag után lehet tiszta búzát várni; az okos gazda így és így tesz* stb.!

Isten országát hirdetjük mi is. Hogy az elközeliethessen, itt a földi országban szükséges, hogy munkáljunk annak eljöveteleért! Az Isten országa eszméje szerint alakítsuk át az *emberi társadalmat*, hogy a Krisztus lelke éljen és munkáljon mibenünk, a szeretet által. Mindaz a mit az emberszeretet érdekében önzetlenül teszünk, munkálunk, szöszéken és ezen kívül a társadalmi, családi élet-

ben és népünk körében, *nem ellenkezhetik az evangéliummal és Krisztus elveivel*; mert a Krisztusi evangélium nagyszerűsége és hatása éppen abban áll, hogy abban nincs kötöttség, nincs mozdíthatatlanság, hanem minden idők gyermekeinek szól.

Ha ez még mindig távol van, nem az eszme, nem is az evangélium a hibás, hanem a keresztény egyházak. Igen közvetlen igazsággal és megfelelő meggyőző erővel mondja a kálvinista egyház kiváló prédikátora erre vonatkozólag: „Az egyház abban a végzetes tévedésben ringatta magát, hogy neki csak az örökkévaló igazságokkal kell foglalkoznia és a napi élet kérdéseit, a napi élet kérdéseinek az örökkévaló igazságokkal való megvilágítását, elhanyagolhatja. Az egyház prédikátorai egy igazi császarmetszéssel kioperálták az *élő emberből a halhatatlan lelket* és kizárólag ezzel foglalkoztak; ahelyett, hogy ezt a halhatatlan lelket a halandó testtel való élő kapcsolatában, szoros viszonyában tették volna gondoskodásuk tárgyává és törődtek volna, éppen a halhatatlan lélekért, ennek lakóhelyével, templomával, a *halandó testtel is*; a csontból és húsból is álló emberekkel, úgy, amint e földön élnek: kereskedőkkel és hivatalnokokkal, az iparosokkal és a földművelőkkel, a munkaadókkal és a munkásokkal, a családtagokkal és a családos emberekkel.“¹

¹ Jánosi Zoltán Papi dolgozatok, Debrecen, 1914. VIII. köt. 9. oldal.

Az evangéliumi kereszténység, maga alatt vágja el a fát, ha a testvériséget hirdeti, az egy Atya gyermekei vonatkozásában s ezért a testvériségért közvetlenül nem munkálkodik. Azok a látszólagos és meglevő jótékonyági intézmények, melyekre a ker. egyházak hivatkoznak, ma már nem elégségesek. Ezek csak begyógyítják némileg a sebeket, de a betegséget alapjában elmulasztani nem tudják! Ide most már, a Keresztelő János-féle módszer bátor eljárása szükséges, hogy a fejsze a fának gyökerére (a bajoknak forrására) vettessék! A társadalom megújulásához illő gyümölcsöket teremmi, hogy a *dúsgazdag* és a *nyomorult koldus Lázár példázata, ne legyen milliószor valóság!*

Ha ezt nem tesszük meg, mi valljuk kárát. A mi az ipari proletárizmus terén részben bekövetkezett t. i. az egyházak az általunk hirdetett eszmék közül, a testvériségért nem sokat tettek illetve nem tettek eleget; ellenben az egyházon és a kereszténységen kívül társulatok, szövetségek alakulnak, melyekben, ha szigorú pártfegyelemmel is, de támogatják egymást, boldogulnak; így könnyen felejtik és hagyják oda az egyházakat, mely érdekükben édes keveset vagy éppen csak annyit tesz, hogy a boldogságot átutalja a *jövő életre*. Így fog történni könnyen, a stagnáló mezőgazdasági kisbirtokos és a nincstelen munkásság körében is, bármennyire sikerül most még, hallgatólagos szenvedésükben, tartani őket.

De ezenkívül is, a kivándorlás ijesztő nagy összege (évi 137000) figyelmeztetésül szolgálhatott volna eleddig is, hogy e téren, tenni való nagyon sok van s a falu vezetőit reá- vagy bele kell nevelni ezekbe a tenni valókba! Én legalább úgy hiszem, hogy jól rendezett, tisztességes boldogulhatás utjain haladó társadalomban és nép között, hamarabb építhető Isten országa, a boldogság és megelégedés! Ez az építés pedig csak úgy lesz sikeres, ha az építő ismeri a munkaeszközt, a tervzetet, ismeri az utakat, melyen vezetnie kell, nehogy „vak vezetí világtalant“ elve következzenek be. Valahányszor tehát felvetődik a kérdés, részt vehet-e a pap a szociális munkában? Mindig *vezető-munkás* szerepre szeretném e téren is állítani őt, hogy a szociális munkamezőn is álljon olyan magaslaton, mint amilyenre a szászéki elhivatás és munkálkodás képesíti! Nem osztom annak lelkészársamnak nézetét ki így nyilatkozott: „Ha én a szászékből a Krisztus örök evangéliumával nem tudok hatni, én azontúl nem bajlódom a néppel.“ Milyen sajnálatosan téves álláspont és nyilatkozat az ilyen, a 20-ik században! Hiszen éppen azokkal az örök evangéliumi elvekkkel szükség hatnunk népünk gondolkodásának serkentésére, haladására. Hiába hirdetem én a szászékből, hogy *előre a haladó idővel*, ha én magam vagyok az, ki helyben maradok és elzárkozom a kor kívánalmái és követelményei elől!

Érdeklődnünk kell népünk kenyérszerzési kér-

dései és módjai iránt, minthogy ennek szükségessége elől Jézus sem zárkozott el, mert az „*úri imába*“ is belefoglalta „a mi mindennapi kenyérünket.“ Logikus következetességgel fejti ki egyik jeles egyházi író, hogy midőn Jézus azt mondta: „Nem csak kenyérről él az ember,“ ebben egyszersmind az is ki van mondva, hogy *azzal is*.

Az a felfogás, hogy a szociális kérdésekkel s köztük a mezőgazdaságiakkal kell az egyházaknak is foglalkozni, nem legujabb keletű. Hogy még sincs meg ennek a kívánt eredménye, annak tulajdonítható, hogy ezt az élettudományt nem teszik rendszeres tantárggyá, főleg a protestáns teológiákon és tanítóképző intézetekben. Mert csakis így fejlődhetne ki ez a szép gyakorlati tudomány, melyet a barcasági „szász gazdasági egyesület“ lelkész-elnöke így fejezett ki: „*Uraim, a mi munkánk vallásos agronómia.*“

A gazdasági szociális kérdéseknek az evangéliumokkal és az egyházakkal való kapcsolatáról, a protestáns teológiai irodalomban, több kiváló és jeles tudós foglalkozott. Így például *Harnack* „a szegénység vagy a szociális kérdés“ című fejezetben ezeket mondja: „Hogy mi az *emberhez méltó lét*, aziránt az idők folyamán, hála Istennek! nagyon megfinomultak és megváltoztak a felfogások. De Jézus is ismerte, ezt a zsinórmértéket. Hiszen egyszer, csaknem elkecserevedve, így nyilatkozott a saját helyzete felől: „A rókáknak van barlangjok

s az égi madaraknak fészkek, de az emberfiának nincsen fejét hová lehajtania.“ A lakás, az elégséges mindennapi kenyér, a tisztaság — mindezeket a szükségleteket érinti alkalmilag s kielégítésöket, mind a földi élet föltételét szükségesnek tartotta. Ha valaki nem képes őket magának megszerezni, a többiek lépjenek az ő érdekében sorompóba. Ezért nem lehet kétség aziránt, hogy Jézus ma azok pártján állana, akik erőteljesen munkálnak azon, hogy a szegény nép súlyos inségét enyhítsék s számára kedvezőbb megélhetési feltételeket teremtsenek.

Az erők szabad működéséről, az „élésről és élnihagyásról,“ melyet úgy helyesbit, hogy „élni és meghalni hagyni“ csalókra elvéről, az evangélium semmit sem tud.

Sőt nem tartja eldönthetőnek, de inkább megengedhetőnek azt a föltevést, hogy *Jézus lehetőnek tartott volna az emberek közt olyan szövetséget, a melyben a gazdaság mint magánbirtok, a szó szoros értelmében nem létezik.*¹

Korunk másik ragyogó tehetségű gondolkozója Prohászka O. „Az evangélium és a szociális fejlődés“ című fejezetben következő gondolatmenettel nyilatkozik: Jézustól pontokba szedett, befejezett szociális programot ne várjunk; ő közvetlenül nem szabadította fel a rabszolgákat. Az evangélium sehol sem ösztönöz lázadásra, fölkelésre s belépésével nem teremt rögtön új társadalmi szervezetet.

¹ Hornak. A kereszténység lényege, 73—75. oldal.

Jézus felállítja a római és barbár világban *Isten országát* s azt kívánja, hogy a meggyújtott tűz égjen. A fejlődő ker. társadalom megteremti majd magának a megfelelő formát. Az evangéliumot nem tarja olyan tökéletes eszköznek, mely fölöslegessé tesz minden társadalmi alakulást s megalakítja a mindenkorra érvényes társadalmi rendet.

A szociális kérdést sem képes az evangélium egymagára megoldani, hanem csak szolgáltatni fogja az erkölcsi és ideális elemeket, melyeket a szociális kérdés időnkénti megoldásánál érvényesíteni kell.

A 19. és 20-ik század szociális mozgalmát, ideális rokonságban látja állani az evangéliummal, mert két fő jellegzetes vonást lát benne: „Magasabb fokú szabadsága és magasabb fokú műveltsége az egyénnek.“ Beismeri, hogy e két kívánalom megváltoztatja a társadalom belső alkatát, nehézzé teszi a társadalom új alakulását, társadalmi rétegek új elhelyezkedését, de hát nem mondhatjuk azt, hogy Jézus megteremtette volna a társadalomnak eszményi „*non plus ultra*“ állapotát. Nem tette ezt, hanem fölszította bennünk a lelket, kiárasztotta ránk kegyelmét, buzdított, hogy imádkozzunk s tegyünk is róla, hogy jöjjön el hozzánk az Isten országa. A földi ország s annak fejlődése és tökéletesbbülése elé nem gördített akadályt, sőt Isten atyasága és ezáltal a testvériség eszméjével utat, irányt mutatott, a *lehető legjobb és legméltányosabb társadalmi állapotok teremtésére.*

Bizonyos foku sajnálattal vallja be, hogy a társadalomnak uralkodó osztályai nehezen értik meg (sic! vajjon akarják-e?) az evangéliumnak ezt az alkalmazását s a társadalmi alakulásokat ezért, rajtuk kívül, az osztályharcok intézik. De mikor ezek elmúlnak és az átalakulás megtörtént, mégis csak közelébb érünk az Isten nagy gondolatainak nemcsak az örökkévalóságban, hanem az időben való kialakulásához.

Jöjjön el a földön is a Te országod!¹

Frank Thomas genfi theol. tanár „Evangélium és a szociálizmus“ című munkájában, mint címe is mutatja, foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy az evangéliumí kereszténységnek szociális hivatása is van. Ezeket a hivatásokat részletesen tárgyalja a társadalmi kérdések: tulajdonjog — munka — nyomor stb. címekkel kapcsolatban. Munkájának általános alapelvei főbb vonásokban ezek: Az evangélium világánál, minél inkább tudatára ébred az emberiség saját értékkel bíró egyéniségének, annál kevésbé tűrhet meg olyan állapotot, a mely egyfelől egyesek jóllétét, boldogságát, másfelől mások szerencsétlenségét és szenvedését eredményezi.

Tiltakozását fejezi ki ama felfogás ellen, hogy a miért az elfogult vallási fanatizmus, a Krisztus nevére való hivatkozással, annyi kegyetlenséget tett, annyi bűnnek, visszaélésnek volt az okozója, azért a kereszténység a maga egészében elvetendő volna!

¹ Prohászka O. A diadalmas világnézet. Esztergom, 1911. 286—297. oldal.

Az ilyen gondolkozásuk, ha kevés jóakarattal és figyelemmel megvizsgálják az evangéliumot, megbizonyosodhatnak, hogy az előbb említett elnyomatások teljes ellentétben állanak az evangéliummal.

Ha pedig még most is sok-sok igazságtalanság és elnyomatás észlelhető az ugynevezett keresztény társadalomban, az nem azért van, hogy azok keresztények, hanem azért, hogy *csak névleg keresztények*, de lélekben, érületben és gondolkodásban még nem eléggé keresztények.

Isten országáról beszélve kifejti, hogy az evangéliumnak a társadalmi kérdésekkel való kapcsolata végeredményben így foglalható össze: „*Isten földi országa.*“ Melyben érvényesül a kereszténység eszméje, megvalósul a Krisztus programja és érvényesül az emberi tevékenység.

Még nem is olyan régen (talán jórészen még ma is) az egyház általános tanítása, szüntelenül a mennyre irányult, mintha a földet el kellene hanyagolnunk. A bibliai fölfogásnak — mely főleg a Jelenések 20/4—10) könyvére hivatkozik — ez a megnyilatkozása a görög bölcsélet maradványa, mely a lélek halhatatlanságán ábrándozva, elfeledte vagy megvetette a földet. A természetes szív megtalálta a magáét ebben az elméletben. Általános emberi vonás, hogy a távoli kötelelességeket mindig többre becsüli, mint a közeliakat; szivesebben elábrándozik a természetfölötti dolgokon, mint az előtte álló földiekkel foglalkozzék! Így volt és így van a

nagyobb rész Krisztus személyiségével. Fölmagasztalja, közbenjáróvá teszi, imádás tárgyául állítja a helyett, hogy az emberi tökéletesség példányképéül tekintené, kinek nyomdokaiba lépni emberi kötelességünk: „Példát adtam, hogy úgy cselekedjete miként én,“ e helyett, az előbbi módszer könnyebb, mert ürügyül szolgálhat, hogy oly magasan áll felettünk hogy nem követhetik.

Szerencsés körülményeknek tartja, hogy e tekintetben, az utóbbi időben visszahatás észlelhető, mely némileg aztán a másik végletbe megy. Ugyanis akadtak gondolkozók, bölcsészek, theologusok pl. Renouvir, ki azt állítja, hogy *az ember egész célja a földre szorítkozik*, továbbá Monod W. lelkesz, ki a földre vagy legalább is az emberi nem körére korlátozza Isten országának felépítését. Ezt a felfogást tulzásnak tartja Frank Th., ő azt mondja: „Egyformán hiszünk mind a földben, mind a mennyben, ez utóbbi dicső valóságát tagadni, nem lehet okunk.“ E hite mellett azonban boldognak mondja, magával együtt, a jeleni emberiséget, hogy oly korban élünk, melyben mindig több és több ember érti meg azt a szerepet, melyet földünk hivatott teljesíteni Isten országa érdekében.¹

Ennek az országnak az elmélete sokkal inkább megfelel korunk szívettépő szükségleteinek, mint a földfölötti kizárólagos mennyé.

Az új testamentum mennybeli boldog ígéretei

¹ Frank Thomas, i. m. 230—235. oldal.

is a földi átalakulásokban gyökereznek, mert maga Jézus, midőn tanítványaira ruházza az evangélium hirdetését, azt mondja: „Legyetek az én tanúbizonyságaim a föld végső határáig.“ A miatyánkban is azt tanítja: „Szenteltessék meg a te neved, jöjjön el a te országon, legyen meg a te akaratod, mint a menyben, úgy itt a földön is.“ Nyilvánvaló, hogy a földön kell Isten nevének megszenteltetnie, országának e földre kell eljőnie, mert a menyben már megvan és ott már mindenki megszentelte a nevét.¹

Csíki L. teológiai tanár „Lelkipásztorkodás“ című munkájában² megemlékezik a *szociális kérdés anyagáról*, mint olyanról, melyet a jövő lelkipásztoroknak megismerni szükséges. Főbb vonásokban ismerteti a szociális kérdés jelentőségét, a szociálizmus s főleg a szociáldemokrácia programját; az *agrár-szociálizmus* terjedését megakadályozó eszközöket: a munkás bérszerződések feltételeinek javítását, kisbirtok, kisbérlet kiterjesztését; a gazdasági műveltség emelését; helyes cselédtörvény létesítését stb. stb.

Mondanunk sem kell — írja tovább, — hogy ezen felsorolt követelmények és orvosságok közt, akárhány van, sőt a legtöbb olyan, mellyel az egyháznak és az egyház szolgálóinak lehetetlen nem rokonszenvezniök, a honnan egyedül csak arról

¹ Frank Thomas. i. m. 241—242. oldal.

² Debrecen. 1907.

lehet szó, hogy ki kell a szociális ügyek vezetését venni a tudatlan, rosszakaratu izgatók kezéből; meg kell a szóbanforgó irányzatokat, törekvéseket tisztítani, minden reájuk rakodott szennytől s ebben az értelemben, minden lelkipásztornak foglalkoznia kell a szociális kérdéssel.¹

Unitárius egyházi életünkben is felvetődött sok ízben a szociális kérdéssel való foglalkozás szükségessége, több-kevesebb javaslattal kapcsolatban. Így például Dr. Boros György: „*Szociálizmus és teendőink a magyar társadalomban*,² című felolvasása, azokról a módozatokról szól, mellyel a falusi társadalom székely vezetői, a szociális kérdések munkálásával megelőzhetik a romboló szociálizmust.

Dr. György János: „*Jézus és az ujszövetség*“ című értékes munkájának IV. részét „Az ujszövetség és a mai szociálizmus“ címen, annak megmutatására fordítja, hogy igenis Krisztus elvei s általánosságban az evangélium tanítása, szemelött tartandók, a társadalom bajainak orvoslásánál. Egy amerikai író idézetében azt mondja, hogy: „A hegyibeszéd a társadalom tudománya; nemzetgazdasági fejtegetés. A gazdasági demokrácia a kereszténység megvalósítása lenne.“

Annak az árnak feltartóztatására, — melyben a materialista szociálizmus Isten és vallásellenes agitációja által, az emberi műveltséget elposványosítással fenyegeti — egyik legerősebb gát annak

¹ Csíki L. i. m. 121. oldal.

² Felolvasások D. F. Egyletben. Kolozsvár, 1906.

kimutatása, hogy a keresztény vallás gyakorlati, társadalmilag megváltó és gazdaságilag valósítható.

„Papnevelésünk követelményei“-ről írt cikkében,¹ arra hívja fel a figyelmet, hogy a társadalom fejlődése, a társadalom bajainak és e bajok orvosló eszközeinek ismerete, elengedhetetlen követelménye a papnevelésnek. Ezek nélkül ma az egyház életképessége veszélyeztetve van. Ezt az orthodox egyházak belátták és papnevelő intézeteikben a *nemzetgazdaságtan* és a *szociológia* több helyen rendszeres tantárgyat képez. A külföldi példák után hazánkban a róm. kath. egyházra hivatkozik, mint a melynek teológiai akadémiáin, e tárgyak taníttatnak. Közül egy részletet a gyulafehérvári róm. kath. theol. akadémia társadalomtan tanárának hozzá intézett leveléből, melyben a professzor úr többek között ezeket írja: . . . inkább gyakorlati szociológiával foglalkozom, mivel az elméleti részt a társadalmi jogbölcselet tanára adja elő. Előadásaimban: a munkáskérdés, szövetkezeti kérdés, egyesületek alapítása és vezetése, bérszerződések megkötése, felbontása, a bérharc és a különböző szociális irányok, politikai programok és törekvések ismertetését tartottam és tartom szemelött. Vonatkozó magyar törvényeket szintén ismertetéseim tárgyává teszem, valamint a munkásbiztosító pénztár működését is . . .“²

Benczédi Pál „Teendőinek hitéletünk fejlesztésére“

¹ Unitárius egyház, 1908. áprilisi sz.

² „ „ 1913. júliusi sz.

tése“ című közleményében, hacsak futólag is, de elismeri a szociális kérdéssel való foglalkozás szükségességét. Bár nem állítja ezt fel, mint követelményt, mert a valláserkölcsei élet terén a munkásságra oly tág tér nyílik, hogy azon egy élet munkássága kimerülhet, de tekintettel arra, hogy népünknek más irányban is szüksége van reánk, onnan sem huzódhatunk vissza.¹

E dolgozat írója is foglalkozott e kérdéssel egyik folyóiratunk hasábjain: „A mai cura pastoralis“ cím alatt.²

Egyházi Főhatóságunk is már régebb átértékelte e teendők fontosságát, a mennyiben a papnevelő intézetünk fejlesztésére vonatkozó javaslatok közt, az 1909. évi Főtanácsí jegyzőkönyvben ez áll: „A szociológiára óhajtunk figyelmet fordítani s a gyakorlati teológia körében, de mindenik rendszeres tanterv körében is, foglalkozni kell vele. Nagyon szükséges, hogy a leendő pap ismerje meg a mai társadalmat uraló és irányító eszméket. Kívánatos, hogy figyelme fölhevessék mindarra, ami a néplélekét foglalkoztatja.“ Sajnos, hogy anyagi tehetség hiányában mindezideig mulasztást szenved e fontos posztó rendszeres szervezése és betöltése, egyházunk és népünk kárára.

Boldogemlékü Berde Mózes nagy jóltevőnk is, bizonyára a papnak és tanítónak a mezőgazdasági kérdések iránt való érdeklődése készítette

¹ Unitárius egyház, 1913. júliusi sz.

² „ „ 1913. májusi és júniusi sz.

arra, hogy végrendeletében jutalmat biztosítson az olyan vezetők számára, kik a népet *gyümölcsészeti* és *méhészeti* dolgokban tanítják és azokban példaadást mutatnak.

Ezekben vázolja a mezőgazdasági szociális kérdés, az evangéliumok és a gyakorlati teológia tudományok közötti szükséges kapcsolatot; vizsgáljuk meg, hogy a „Lelkipásztori gondozással” kapcsolatba hozható-e?

I.

A lelkipásztori gondozás fogalma és köre.

Kötelességemnek tartom, első sorban feleletet adni arra a kérdésre, hogy miért tárgyalom, a gyakorlati teológiának éppen ez ágával kapcsolatban, a szociális kérdést? Igaz, hogy elég volna a feleletben megimlitenem azt a tényt, hogy a bevezetésben említett tudományos férfiak csaknem mindenike szükségesnek ismeri el a szociális kérdés bevonását, e tárgy körébe. De e jelesek nézetének tiszteletben tartása mellett, még egy nagy tanítómester sugallmazta nekem e tárgy fontosságát: az *élet-tapasztalat*.

A „cura pastoralis” tudományos ismeretét tanultam a teológiai előadások során, de annak más és más ágával vagy mondjuk részeivel ismeretett meg a haladó és fejlődő élet, mely szintén tanítómester és tárgya az *élettudomány!*

Ha mármost, áll az az axioma: „ecclesia se semper reformari debet”, akkor ez újításba bele kell vinnünk a tudománynak ezt a részét is, mely méltán és jogosan kér helyet magának a teológiai